

*Diāna Gruznova, Jeļena Bohāne
Daugavpils Universitāte, Latvija*

SASKARSMES KULTŪRAS VEIDOŠANĀS ĪPATNĪBAS AGRĪNA PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNIEM

Abstract

THE FEATURES OF THE COMMUNICATION CULTURE FORMATION OF THE EARLY PRESCHOOL AGE CHILDREN

Our everyday life is not conceivable without communication with other people. It is important already in the earliest age for the child to begin to acquire the communication culture, developing the basic skills necessary for the life.

Analysing pedagogical and psychological literature the basis of the communication formation in the preschool children age are the games- role plays, didactic plays and movement games. The important is role of the teacher in the preschool educational institution, with which methods the skills are developed, which example is offered for the children also beside the games, in free time in order to form positive communication with the peers. In the preschool education communication culture contains the formation of the standards of public behaviour, the development of the correlations and sense of morality, for example, expresses the emotions, is the careful attitude to the other, therefore the important is role of the development of the positive communication already for the children in the early preschool age.

Atslēgas vārdi: saskarsmes kultūra, agrīnais vecums, pirmsskolas izglītība, vienaudži.

Cilvēks ikdienā nonāk saskarsmē ar apkārtējiem cilvēkiem, notiek savstarpēja mijiedarbība. Saskarsme ir atkarīga no personības īpašībām, prasmes komunicēt, sadarboties, tāpēc svarīgi jau no pašas agras bērnības sākt apgūt saskarsmes prasmes un iemaņas. Bērns jau agrīnajā vecumā, t.i., no 1,6 gadiem nonāk priekš sevis jaunā vidē, pie svešiem pieaugušajiem un citiem bērniem, bērns pirmsskolas iestādē sāk savu adaptēšanos periodu. Viņš ir nonācis saskarsmē ar pieaugušajiem un vienaudžiem, līdz ar to pedagogam jau agrīna pirmsskolas vecuma bērniem ir jāizvirza uzdevumi saskarsmes kultūras veidošanā.

Pirmsskolas vecuma bērniem galvenā darbība ir rotaļa, ar kuru palīdzību bērni neapzināti, neuzspiesti mācās, iepazīst apkārtējo pasauli, iegūst dzīvei nepieciešamās prasmes un iemaņas. Svarīga ir pirmsskolas skolotājas darbība, pozitīvi veidota mācību vide, pieaugušajam ir jāsarunājas, jāspēlējas ar bērnu, emocionālā atzišana bērnam attīsta drošības izjūtu, pārliecību par sevi, saviem spēkiem.

Saskarsmes kultūra pirmsskolas izglītības iestādē

Bērns atrodas saskarsmē ar citiem cilvēkiem jau no dzimšanas, pirmā vide, kurā bērnam veidojas savstarpējās attiecības ir ģimene un vēlāk arī pirmsskolas izglītības iestāde, kur bērns nonāk saskarsmē ar pieaugušajiem un citiem bērniem, līdz ar to ir jāmācās veidot savstarpējās attiecības. „Saskarsme dod cilvēkam iespēju saņemt un nodot informāciju. Tikai saskarsmē cilvēkam ir iespēja paust savas domas, jūtas un parādīt savu attieksmi pret lietām vai notikumiem”. (Abakuka 2005: 28)

Saskarsmes kultūras veidošana pirmsskolā ietver sabiedriskās uzvedības normu veidošanu, pozitīvu savstarpējo attiecību veidošanu, kā arī morāles izpratnes veidošanu. Pirmsskolas izglītības programmā pa pakāpēm tiek piedāvāti uzdevumi, kādas prasmes, iemaņas un zināšanas bērniem konkrētajā vecumā ir jāattīsta. Arī agrīnajā pirmsskolas vecumā tiek izvirzīti uzdevumi, uz kuriem jābalstās veidojot saskarsmes kultūru.

Pirmsskolas izglītības programmā pie sabiedriskās uzvedības normu veidošanas tiek piedāvāti tādi uzdevumi, kā attīstīt bērnu zinātkāri, vēlmi izzināt sevi, apkārtējo vidi, veidot ieradumu sasveicināties, atsveicināties, mudināt izteikt lūgumu. Pie morāles izpratnes veidošanas: rosināt ievērot uzvedības noteikumus, t.i., uzvesties mierīgi, apmīļot, pašēlot, vēlēties palīdzēt, u.c. Savukārt savstarpējo attiecību veidošanās pievērš uzmanību bērnu labvēlīgo attiecību veidošanā rotaļu laikā, rosināt atpazīt savas grupas bērnus, skolotājas, tuviniekus, rosināt spēlēties kopā ar pieaugušajiem un vienaudžiem, izjust prieku par kopīgu darbību. (Pirmsskolas izglītības programma 1998: 11) Pēc paša pedagoga uzskatiem, ievērojot bērnu individuālās īpatnības, pieredzi, uzdevumiem tiek izstrādātas rotaļas, tiek iepļānota individuālais darbs ar bērnu un ārpusnodarbību darbs saskarsmes kultūras veidošanā.

Saskarsmes procesā ir svarīga paša bērna aktivitāte, maziem bērniem tā lielākoties ir pieaugušo pieredzes apgūšana. Bērniem ir jāļauj izzināt, iepazīt apkārtni un ar pedagoga atbalstu veidot pozitīvu saskarsmi ne tikai bērnam ar pieaugušo, bet arī vienaudžiem savā starpā. Saskarsme bērnu dzīves darbībā pirmsskolā veidojas, kad tiek veidota pozitīva vide.

Pirmsskolas vecuma bērna personība attīstās, apgūstot sociālo pieredzi nepārtrauktā saskarsmē un sadarbībā ar citiem cilvēkiem.

Agrīna pirmsskolas vecuma bērnu raksturojums

Svence G. raksta, ka „psihologi par agrīno bērniību sauc bērna attīstību no 1 līdz 3 gadu vecumam. Šim periodam ir jāvelti vislielākā uzmanība, jo šajā laikā sāk attīstīties bērna personības galvenās kvalitātes, tādas kā ES koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata”.(Svence 1999: 62)

Bērna aktivitāti agrīnā vecumā virza pieaugušais, visā bērniības laikā vajadzība pēc saskarsmes ar pieaugušajiem ir spēcīgākais motīvs, kas mudina bērnu aktīvi darboties. Pirmajā dzīves gadā vajadzība pēc saskarsmes strauji aug, tā sāk zaudēt savu bioloģisko nosacītību un top par sociālu vajadzību. Ar katru mēnesi vajadzība pēc saskarsmes ar cilvēkiem pieaug, saskarsme kļūst par dzīves nepieciešamību. Bērnam jau ir nepieciešama saturīga saskarsme, t.i., bērns klausās dziesmiņas, pantiņus, pozitīvi reaģē uz rotaļām ar viņu. Otrajā dzīves gadā saskarsme diferencējas, nodibinās attiecības ar tiem pieaugušajiem, kuri ir ap bērnu. Visā mazbērna vecumā bērniem parasti neizpaužas vajadzība pēc saskarsmes ar

citiem bērniem, vienaudžiem. Bērnu parasti neinteresē, ko dara citi bērni. (Ļubļinska 1979: 332) Tomēr lielākoties agrīnajā vecumā bērns nonāk jaunā vidē, kur ir ne tikai pieaugušie, bet arī vienaudži, ar kuriem ir jārēķinās. Otrajā un trešajā dzīves gadā bērns atkārto citu bērnu darbības, kustības. (Ļubļinska 1979: 333) Bērni sāk spēlēt elementāras loģiskās spēles, spēj izveidot darbības plānu rotaļas ietvaros. Bērns pasauli apgūst eksperimentējot, pārbaudot dažādu priekšmetu un parādību lietojumu. (Svence 1999: 68)

Kasparoviča E. raksta, ka bērniem patīk būt kopā ar citiem cilvēkiem, novērot pieaudušo darbību, bērni mācās atkārtot darbības, viņiem viss šķiet interesants. (Kasparoviča 2005: 28) Agrīnajā vecumā bērniem ir interese par visu, bērna aktivitāte saskarsmē, tāpat kā izziņas aktivitāte, bērniem gūst vadāmu raksturu, pedagogs ar noteikumiem regulē bērna uzvedību, piedāvā bērniem aktivitātes, rotaļas, kas sekmē bērna attīstību un saskarsmi.

Rotaļa – bērnu saskarsmes kultūras sekmētāja

Pirmsskolas vecumā rotaļai ir svarīga un attīstoša loma, jo šajā periodā rotaļa ir bērna dzīvesveids, bērna dzīves organizācijas pamatforma, audzināšanas un attīstīšanas līdzeklis. (Golubina 2007: 169) Rotaļas palīdz saskarsmes prasmi un iemaņu apgūvē, bērni agrīnajā vecumā sāk apgūt rotaļāšanos kopā ar vienaudžiem, tomēr bērns labāk ir iepazinis, ko nozīme saskarsme ar pieaugušajiem, nevis bērniem. (Svence 1999: 67) Audzinošo iedarbību sekmē pedagoga tiešā un netiešā iedarbība, pedagoga personības ietekme uz bērnu, kā arī citu bērnu ietekme. (Lieģeniece 1999: 75) Tāpēc pieaugušajiem ar cieņu jāizturas pret bērnu rotaļām, ar kuru palīdzību tad pedagogam jācenšas ieaudzināt labvēlīgu attieksmi pret apkārtējiem, jārosina rotaļāties kopā. (Kasparoviča, 2005: 28)

Ar rotaļas palīdzību bērnam jāieaudzina labvēlīga attieksme pret vienaudžiem, jāmudina rotaļāties blakus, atsaukties uz cita bērna lūgumu, jāveido bērniem aktivitāte, ticība saviem spēkiem. (E. Kasparoviča 2005: 28) Rotaļā bērni nonāk saskarsmē ar vienaudžiem, pieaugušajiem, bērni rotaļā komunicējas, ar valodu vai zīmju palīdzību notiek informācijas apmaiņa, veicot kopīgu darbību, bērni sadarbojas. (Dzintere, Stangaine 2007: 124)

Agrīna vecuma bērniem pirmās rotaļas rodas kā manipulatīvas darbības ar priekšmetiem, šīm darbībām piemīt spilgti izteikts atdarināšanas raksturs. (Ļubļinska 1979: 103) Pirmsskolas vecumā bērns vēro, mācās, iepazīst un apgūst savstarpējās attiecības, rotaļājoties bērns ir pētnieks, kurš izpēta pats sevi, savus biedrus un apkārtējo vidi. (Dzintere, Stangaine 2007: 131)

Teorijās tiek minēti dažādi rotaļu veidi, katram no tiem ir sava nozīme bērna attīstībā. Pastāv gan lomu rotaļas, gan didaktiskās, kustību, u.c., bet galvenais, ka daudzveidīgi rotaļu veidi, ļauj izmantot rotaļu, konkrēta mērķa sasniegšanai bērna attīstībā.

Veiksmīgas saskarsmes priekšnosacījums ir pieķeršanās jūtu attīstība, emocionālas un tuvas saskarsmes trūkums bērnībā var atstāt negatīvu ietekmi uz bērna vēlākajiem gadiem, bērniem sagādā grūtības veidot normālas attiecības ar citiem cilvēkiem. (Svence 1999: 70) Līdz ar bērna nonākšanu pirmsskolas izglītības iestādē, sākas saskarsmes kultūras veidošanas, kur liela loma ir pedagoga darbībai. Abakuka D. uzskata, ka darbam pirmsskolas izglītības iestādēs jābūt līdzīgam ģimenē, ir jāņem vērā ģimene, kā arī bērna individuālās īpatnības, bērns ir jāatbalsta, jāorientējas uz ikdienu un tās aktivitātēm. (Abakuka 2005: 28) Pedagogam, vadot rotaļas ir jāizprot atsevišķas parādības tajā, jāanalizē šo parādību iemesli, ir nepieciešams radīt apstākļus, lai bērnu savstarpējām attiecībām būtu kolektīva virzība, lai tā izpaustos izpalīdzībā, atsaucībā un draudzībā. (Dzintere 1984: 48)

Apgūstot saskarsmes prasmes, bērnam jau agrā vecumā veidojas priekšstati par labvēlīgām savstarpējām attiecībām ar pieaugušajiem, ar citiem bērniem, apgūst nepieciešamās pamatprasmes. Tieši saskarsmē, mijiedarbībā ar pieaugušajiem bērns apgūst sabiedrības izveidotus modeļus un apgūst apkārtējo pasauli. Ar rotaļu palīdzību, bērni iepazīst apkārtējo pasauli un iegūst dzīvei nepieciešamās prasmes.

Bibliogrāfija

1. Abakuka, D. (2005) Teorētiskās nostādnes par saskarsmi 3-4 gadu vecumā. Pirmsskolas izglītība. Nr.4: 28-31.
2. Ceļdoma I. red. (1998) Pirmsskolas izglītības programma. Rīga: Mācību apgāds NT.
3. Dzintere, D. (1984) Rotaļa un darbs bērnudārzā. Rīga: Zvaigzne.
4. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007) Rotaļa- bērna dzīvesveids. Rīga: RaKa.
5. Golubina, V. (2007) Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata. Rīga: Izglītības solī.
6. Kasparoviča, E. (2005) Rotaļa kā socializācijas līdzeklis. Pirmsskolas izglītība. Nr.2: 28-29.
7. Lieģeniece, D. (1999) Kopveseluma pieeja audzināšanā. Rīga: RaKa.
8. Ļubļinska, A. (1979) Bērnu psiholoģija. Rīga: Zvaigzne.
9. Svence, G. (1999) Attīstības psiholoģija. Rīga: Zvaigzne ABC.